

הקונספציה הכוזבת

מאת האלוף (מיל') גרשון הכהן

מבט מבס"א מס' 1,132 ה' 4 באפריל 2019

תקציר: מיטוט חמאס והעברת השלטון ברצועה למחמוד עבאס לא יביאו לפתרון בעיית עזה, שהרי היה זה קודמו של עבאס בראשות אש"ף, יאסר ערפאת, שהפך את הרצועה לבסיס טרור תוך הפרה בוטה של הסכמי אוסלו עליהם חתם. הפתרון לבעיית הרצועה לא יבוא לפיכך מרמאללה אלא במציאת זיקה כלכלית ותשתיתית בין עזה לבין המרחב המצרי בסיני.

כאשר רקטה אחת שמשוגרת מרפיח ללב השרון מאלצת את ראש ממשלת ישראל לשוב בחופזה מווינגטון ולבטל תוכנית מפגשים משמעותית בסדר יומו המדיני, לא ניתן להתעלם מפוטנציאל האיום שהתהווה ברצועת עזה. גם למטה הכללי של צה"ל ברור שמדובר באיום ביטחוני, שמציב אתגר גדול בהרבה ממטרד טרור בר-הכלה.

הדיון התקשורתי בחילופי המהלומות האחרונות בין ישראל לבין חמאס התמקד בתיאור ההתרחשות. השיח הרווח נלכד בכוח המשיכה של השאלה המעשית - לאן לכוון את פעולת צה"ל? ההמלצות נעו, כרגיל, במנעד שבין מכה קשה "להשבת ההרתעה שאבדה", לבין מערכה להכרעת חמאס. הפיקוד הבכיר של צה"ל ממוקד היטב בשאלה זו ורצוי לסמוך עליו. בתוך כך, מומלץ להעניף מבט מחודש בשורשי התהוותה של הבעיה מכיוון רצועת עזה.

עיר במבוי סתום

את תחילתה של בעיית עזה בעת הנוכחית נוהגים לראות בריכוז הפליטים שהצטבר בשטח הרצועה בסיום מלחמת העצמאות. אולם נכון יותר ללכת כמה צעדים נוספים לאחור ולבחון את נושא המיקום הגיאוגרפי. עזה התהוותה לעיר מכוח היותה תחנת ביניים בדרך הראשית - דרך הים העתיקה בין אסיה לאפריקה, בין מסופוטמיה למצרים.

ללא הדרך הראשית כמקור חיותה, עזה אינה יכולה לשוב להיות מה שהייתה. גם לאחר הצבת גבול בינלאומי ב-1906 בין מצרים בשלטון בריטניה לבין ארץ ישראל העות'מאנית, התנועה דרך עזה לא פסקה. הקמת מדינת ישראל היא שניתקה את מצרים מאחיותיה הערביות במזרח, חסמה את התנועה בדרך העתיקה והפכה את רצועת עזה לריכוז אוכלוסייה הלכוד בצפיפות על דרך ללא מוצא בקצה הטריטוריה המצרית.

הסכם השלום בין ישראל לבין מצרים, שציין בשבוע שעבר ארבעים שנים לחתימתו, אחראי במידה לא מבוטלת להאצת בעייתה של עזה. הנשיא אנואר סאדאת, בתבונתו מרחיקת הראות, העביר את בעיית עזה לאחרייתה הבלעדית של מדינת ישראל. עם החרבת יישובי פתחת ימית והשבת כל סיני לריבונות מצרית על בסיס הגבול הבינלאומי נשללה מרצועת עזה היכולת להתפתח אל מרחב הפוטנציאל הפתוח

מערבה בין רפיח לאל-עריש. רצועת עזה נסגרה לכיוון מצרים, והוצבה לפתחה של מדינת ישראל כסיר לחץ אורבני על סף פיצוץ.

סאדאת חולל בכך את הדינמיקה לאיחוד הישות הפלשתינית בין מרחבי עזה למרחבי יו"ש ולהטלת מלוא האחריות לפתרון הסוגיה הפלשתינית על ישראל בשטחים הנתונים בידיה. בציון עשור להסכם השלום עם מצרים אמר עזר ויצמן, ששימש כשר ביטחון בעת חתימת הסכם השלום, על מצוקת ראש הממשלה מנחם בגין: "יש לי הערכה שבגין יושב בבית לא בעטיין של הסיבות שמשערים אלא משום שהגיע למסקנה כי עם חתימת הסכם קמפ דייוויד הוא שם את עתיד ארץ ישראל השלמה - איני רוצה להגיד על קרן הצבי, אבל במצב עדין - ואז הבין מה קרה".

גם הסכמי אוסלו והקמת הרשות הפלשתינית בעקבותיהם הותירו את עזה בשוליים למול המרכז השלטוני והכלכלי שהתמקם ברמאללה. דיון על הצעדים הצבאיים לפתרון אסטרטגי של האיום מעזה חייב להתחיל מבחינה זו מתמונת הרקע הגיאוגרפית המחוללת את מצוקת עזה כעיר על דרך ללא מוצא. גם לאחר שצה"ל יכריע את שלטון חמאס, מצוקת עזה תמשיך להתקיים ולבקש מענה שאינו יכול להתקיים רק במרחבי אחריותה של מדינת ישראל.

ומה אחרי הכיבוש?

סוגיית התכלית לפעולה קרקעית בעזה נעשתה במהלך השנים לדילמה מורכבת. עד כמה השתנו הדברים ניתן להיווכח מתוך קריאה פשוטה של הגדרת היסוד למתקפה בתורת הלחימה הבסיסית של צה"ל: "המתקפה חותרת לשינוי בכפייה של המציאות הפוליטית-אסטרטגית הקיימת, באמצעות החלת הריבונות, של המדינה הכובשת על השטח הנכבש".

כאן נעוצה שאלת היסוד הבלתי פתורה: האם רצוי למדינת ישראל לכבוש את עזה ולהחיל עליה מחדש את שלטונה כבימים שלפני הסכמי אוסלו? בכל דרך אחרת, הכרעתו הצבאית של חמאס מחייבת מענה לשאלה לידי מי תועבר השליטה ברצועה. האם בדם בניה תגיש ישראל את עזה על מגש של כסף למחמוד עבאס? הרי כלאחר הכול היה זה קודמו של עבאס בראשות אש"ף, יאסר ערפאת, שהפך את רצועת עזה לבסיס טרור תוך הפרה בוטה של הסכמי אוסלו עליהם חתם.

זו אינה מצוקה ייחודית לישראל. צבא ארה"ב, בתגובה למתקפת הטרור בספטמבר 2001, היכה את כוחות הטליבאן באפגניסטן מכה נחרצת תוך שבועות ספורים. מאז, יחד עם כוחות נאט"ו, פועלים שם הכוחות האמריקנים במבורך לא פתור לכינון שלטון יציב. ובכך, צה"ל יכול בהחלט להכריע את חמאס. אולם ישראל עלולה למצוא עצמה מנצחת בקרבות אך מסתבכת בתהליך מורכב שקשה לשלוט בהתפתחותו.

מעניין להיווכח עד כמה אלה הדוחפים למהלכי הכרעה בעזה הם אלה המבקשים נסיגה והיפרדות ביהודה ושומרון. את נכונותם לנטילת הסיכונים הביטחוניים הכרוכים בנסיגה נוספת ביו"ש, הם מבססים על קונספציה בת ארבע הנחות יסוד:

- ההיפרדות המרחבית, ובכללה פינוי מסיבי של יישובים יהודיים, תגדיר גבולות, תצמצם את ממשקי החיכוך ותחולל מגמת יציבות.
- היה ותתערער היציבות עד כדי איום ביטחוני בלתי נסבל, ממשלת ישראל תדע לקבל את ההחלטה ההכרחית ותשלח את צה"ל למתקפה לסיכול ולהכרעת האיום ממרחבי המדינה הפלשתינית.
- צה"ל בעליונותו המתמדת יוכל להסיר איום ביטחוני זה ביממות ספורות.
- נסיגה משטחי יו"ש וסיום ה"כיבוש" יעניקו לפעולה צבאית ישראלית מעין זו גיבוי בינלאומי נרחב.

אירועי השנה האחרונה ברצועת עזה - מהפרעות לאורך הגדר, דרך בלוני התבערה ועד חלופי המהלומות בין ישראל לחמאס - מלמדים עד כמה הנחות אלה מופרכות. ייתכן שהדחף להכרעת חמאס בעזה נובע אצל שוחרי הנסיגה הנוספת ממבוכת הפער המתגלה בגבול בין הנחות הקונספציה לבין המציאות, כאילו שמהלך לניצחון נחוץ

למען אישוש הנחות הקונספציה. להכרה במופרכות הנחות יסוד אלו יש כמובן תפקיד בהבנה ממה רצוי להימנע ביהודה ושומרון.

נוסף על כך, להכרה כזו קיימות השלכות לעיצוב הגיון המערכה למול רצועת עזה. המענה לדילמת תכלית המערכה הצבאית בעזה טמון בהכרה ישראלית שפתרון לבעיית הרצועה לא יבוא מרמאללה. את מרכז הכובד לטיפול בבעיה הפלסטינית רצוי אפוא להסיט מרמאללה לעזה, בבקשת זיקה כלכלית ותשתיתית בין עזה למרחב המצרי.

גרסה של מאמר זה התפרסמה בישראל היום ב-29.3.2019.

**אלוף (מיל') גרשון הכהן הוא עמית מחקר בכיר במרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים. שירת בצה"ל במשך ארבעים ושתיים שנים. פיקד על חיילים בקרבות מול מצרים וסוריה. לשעבר מפקד גיס ומפקד המכללות הצבאיות.*